

Výstava k 25. výročiu udalostí z roku 1989 – November 1989 ako si ho (ne)pamätáme

Medzinárodný deň študentstva označovaný tiež ako Svetový deň študentstva pripadá na 17. novembra. Bol vyhlásený na londýnskom zasadnutí delegátov Medzinárodnej študentskej rady pochádzajúcich z 26 krajín. Stalo sa tak len dva roky po tragických udalostiach zo 17. novembra 1939, kedy nacisti v Protektoráte Čechy a Morava zatvorili české vysoké školy, popravili deviatich predstaviteľov študentského hnutia a veľmi veľa študentov nechali deportovať do koncentračných táborov. Pri príležitosti Medzinárodného dňa študentstva rektor našej *alma mater* oceňuje v Sieni rektorov výnimočných študentov i jej pedagógov.

Tohoročný november však bol predsa len niečím iný – pripomenuli sme si udalosti odohrávané sa v Prahe i Bratislave pred neuveriteľnými 25 rokmi, ktoré vošli do histórie s označením Nežná revolúcia, Zamatová revolúcia či jednoducho November 1989. Stali sa pojmom označujúcim zmenu režimu a nového smerovania života v našej krajine.

Pracovníci Archívu UK v spolupráci so Slovenským národným archívom, Archívom Ústavu pamäti národa, Filozofickou fakultou UK a privátnymi osobami (prof. PhDr. Valér Mikula, CSc., Dionýz Hochel, Boris Strečanský a Milan Novotný), ktoré zapožičali archívne dokumenty, inštalovali v priestore pred Aulou UK výstavu venovanú spomienke na November 1989, ktorá prezentuje novembrové udalosti z roku 1989 na akademickej pôde. Jej vernisáž bola dňa 19. novembra 2014.

Na úvod sa prítomným prihovril rektor UK prof. RNDr. Karol Mičieta, CSc., ktorý pripomenul udalosti zo 16. a 17. novembra 1989 a nasledujúcich dní, vyzdvihol historickú úlohu študentov našej *alma mater* i ďalších vysokých škôl v boji za občianske i akademické práva a slobody. Sprievodným slovom previedla návštevníkov výstavy jej kurátorka. Informovala nielen o práci na tomto spoločnom projekte, ktorý by pravdepodobne stroskotal bez pochopenia zainteresovaných či široko poňatej spolupráce archívov a privátnych osôb, priblížila jeho koncepciu, predstavila najzaujímavejšie dokumenty.

Výstava je rozdelená do niekoľkých celkov. Prvá časť vystavených dokumentov mapuje obdobie od roku 1986/1987 do 16. novembra 1989, kedy sa rovnako cítiaci a politicko-občiansky zameraní a zmýšľajúci študenti Filozofickej fakulty UK v Bratislave (FiF UK) združili v Eko-Sekcii Stromu života a pravidelne informovali o svojich aktivitách. Pripravovali tiež prvé číslo študentského časopisu Proglas, ktorý mal vyjsť do konca novembra 1989 a 15. novembra 1989 sa uskutočnilo zasadnutie redakčnej rady so spontánnym záverom, že 16. sa stretnú na „Mierku“ (dnes Hodžovo námestie v Bratislave), mieste, odkiaľ sa vydali spolu s ďalšími študentmi na nepovolený pochod mestom až k ministerstvu školstva na Suvorovovej (dnes Dobrovičovej) ulici. Okrem dokumentov predstavujúcich Eko-Sekciu môže návštevník vidieť aj návrh obálky ekologicky zameraného časopisu, zápisnicu zo zasadnutia redakčnej rady budúceho časopisu Proglas, jeho titulnú stranu a časť pripravených textov, list študentov FiF UK v Bratislave adresovaný Výboru československej verejnosti pre ľudské práva a humanitárnu spoluprácu odsudzujúci postup poriadkových oddielov VB pri potláčaní protestných manifestácií v októbri 1989 (výročie

vzniku ČSR) na Václavskom námestí v Prahe, ďalej tlačou vydané spomienky účastníkov študentskej demonštrácie zo 16. novembra 1989 Dionýza Hochela a Milana Novotného na novembrové udalosti roku 1989. Medzi veľmi zaujímavé dokumenty patria pokyny, ktoré mali pri sebe študenti počas protestného pochodu dňa 16. novembra 1989.

V nasledujúcej časti sú vo vitrínach inštalované vybrané archívne dokumenty zachytávajúce dni „revolučného týždňa“, medzi ktorými návštevník môže nájsť napríklad vyhlásenie o udalostiach zo 17. novembra 1989 v Prahe prečítané v pražskom divadle DISK už v nasledujúci deň a vyhlásenie novovzniknutého Občianskeho fóra dňa 19. novembra 1989 v pražskom Činohernom klube. Okrem toho je tu text výzvy nezávislých študentských odborov študentom vysokých škôl s ich požiadavkami, ktorý vznikol dňa 20. novembra 1989, vyhlásenie koordinačného výboru slovenských vysokých škôl so svojimi piatimi požiadavkami a výzvou ku generálnemu štrajku naplánovaného na 27. november 1989. Zaujímavé sú tiež okolnosti vzniku a obsahu dokumentu – spísaný bol v historickej budove našej univerzity dňa 20. novembra 1989 okolo 16:00 hodiny a prvý raz čítaný na večernom stretnutí VPN v ten deň v „Umelke“. Je to stanovisko poslucháčov FiF UK s rozhodnutím pokračovať v štrajku s presne formulovanými štyrmi požiadavkami. V bode 3 žiadali: „Pluralizáciu politického života v ČSSR, slobodné voľby, v ktorých si vedúca sila musí dôveru spoločnosti vybojovať a nie ju mať ústavne zabezpečenú.“ Znenie uvedeného dokumentu odsúhlasilo študentské zhromaždenie v Aule UK nasledujúci deň 21. novembra 1989. Prvý raz bol exaktne požadovaný pluralitný politický systém a slobodné voľby. Táto požiadavka odznela prvýkrát z úst Milana Kňazka vo vysielaní večerných Dialógov zo štúdia STV dňa 24. novembra. Dokumenty dopĺňajú fotografie zástupcov štrajkujúcich študentov na FiF UK i diskutujúcich protestujúcich študentov v preplnenej Aule UK počas prvého dňa štrajku študentov FiF UK dňa 20. novembra 1989. Osobitnú skupinu vytvára niekoľko dokumentov k vzniku VPN, Maďarskej nezávislej iniciatívy a hnutiu slovenských divadelníkov.

Tretiu časť výstavy sme venovali archívnym dokumentom prezentujúcim reakcie štátnych orgánov na študentské štrajky a demonštrácie v Prahe a Bratislave. Nájdeme tu vyhlásenie akcie „Kruh“ ŠtB v súvislosti s udalosťami 17. novembra 1989 v Prahe, v ktorom okrem špecifických pokynov vo vzťahu k ekonomickým objektom sa mali realizovať komplexné kontrarozviedne opatrenia a zabezpečiť tak tok informácií z regiónov na ŠtB v Bratislave, ďalej doplnok k pokynom týkajúcim sa akcie „Kruh“, ktorá bola zrušená až 5. januára 1990, či metodické pokyny na zabezpečenie kontroly štrajkových výborov, ako aj reakcie KSČ/KSS na vtedajšiu politickú situáciu a to aj na akademickej pôde.

Štvrtá časť výstavy zahŕňa dokumenty týkajúce sa akademického prostredia. Svedčia o postojoch a reakciách fakúlt UK na vnútropolitickú situáciu, študentské štrajky či vznikajúce pobočky hnutia VPN na našej univerzite. Záujemca o „najnovšie“ dejiny univerzity má tiež jedinečnú možnosť prezrieť si dokumenty mapujúce opätovné získanie akademických slobôd – vznik akademických senátov fakúlt i univerzity, slobodnú voľbu prvého dekana na našej univerzite i informácie o voľbe prvého slobodne zvoleného rektora UK. Filozofická fakulta bola prvou fakultou vo zväzku univerzity, na ktorej sa začalo novembrové študentské hnutie. Postupne sa k nej pridávali študenti z ďalších fakúlt, čoho dokladom sú vyhlásenia študentov

a pedagógov bratislavskej lekárskej fakulty a FTVŠ UK, či vtedy do zväzku univerzity ešte nepatriacich oboch bohosloveckých fakúlt. Zaujímavými je tiež otvorený list členom KSČ na vtedajšej Matematicko-fyzikálnej fakulte z 1. decembra 1989, stanovisko CZV KSS, ZV ROH a vedenia PriF UK k vtedajšej vnútro politickej situácii či reakcie TJ Slávia Filozof a TJ Slávia UK. Okrem dokumentov upútajú aj vystavené ukážky z tlače – prvé čísla periodika *Zmena*, ktoré začali vydávať študenti žurnalistiky FiF UK v spolupráci s Celoslovenským vysokoškolským koordináčnym štrajkovým výborom a občianskou iniciatívou VPN ako reakciu na dovtedajšie neobjektívne spravodajstvo médií či prvé číslo novín *Verejnost'*, ktorého vydavateľom bol Koordináčny výbor VPN.

Najmä v novembri a decembri 1989 sa občania Československa snažili „identifikovať sa“ s krajinou, v ktorej žili a v ktorej prebiehali zmeny, nosením trikolóry či neoficiálnej „štátnej symboliky“. Ilúziu plagátmi oblepeného mesta sme sa snažili navodiť upevnenými dobovými plagátmi na stĺpoch pri slávnostnom schodisku, nezabudli sme ani na veľkoplošné plagáty študentského srdca – znaku študentského hnutia vytvoreného Karolom Rosmánym. Priestor na napísanie Vašich odkazov, postrehov, názorov a myšlienok, tak ako tomu bolo v novembrových a decembrových dňoch roku 1989 na uliciach, nájdete na plagáte umiestnenom oproti schodisku.

Veľmi nápaditým riešením je prezentácia kľúčových dokumentov týkajúcich sa FiF UK a fotografií z novembrových dní realizovaná FiF UK a Memory Kontrol, inštalovaná je v strede päťposchodového schodiska historickej budovy univerzity.

Výstavu si môžete pozrieť do 19. marca 2015, ste srdečne pozvaní!

Mária Grófová
Archív UK